

Większość krajów Unii Europejskiej od ponad dekady znajduje się w epicentrum procesów migracyjnych. Tylko bieżący konflikt zbrojny między Rosją a Ukrainą, wg prognoz UNHCR spowoduje na koniec roku 2022 napływ do Polski uchodźców w liczbie minimum 4,300,000. Uwzględniając dynamikę tych zjawisk, jeszcze w październiku 2020 r. Komisja Europejska zaproponowała nowy pakt o migracji i azylu, proponując nowe, ulepszone unijne procedury systemu azylowego i migracyjnego. Dynamika tych zdarzeń ukazuje dobitnie, że problemy, które wydawały się już rozwiązane, powróciły ze zdwojoną siłą. Na pierwszy plan wysuwa się zwłaszcza zagadnienie ochrony praw językowych imigrantów, którzy korzystają ze statusu beneficjentów ochrony międzynarodowej (BOM). Problematyka ta nie doczekała się dotąd systemowego podejścia i opracowania. Zagadnienie ochrony praw językowych rozpatrywane jest z perspektywy praw mniejszości. Obecna polityka w zakresie języków mniejszościowych i języków regionalnych w Europie jest ograniczona do rdzennych obywateli poszczególnych państw, a zatem nie obejmuje swym zakresem obywateli, którzy nie posiadają obywatelstwa kraju z wyboru stałego pobytu lub którzy nie posiadają statusu mniejszości narodowej. W konsekwencji nie dostrzega się osobistych i zbiorowych potrzeb BOM w kontekście ich praw językowych. Projekt badawczy wypełni tę lukę. Zaplanowane badania mają na celu stworzenie standardu ochrony praw językowych BOM w oparciu o globalne, regionalne i krajowe ramy regulacyjne poprzez udzielenie odpowiedzi na cztery pytania zasadnicze:

1. Jak przedstawiane jest w literaturze przedmiotu rozumienie minimum praw językowych?
2. Jakie normy międzynarodowe i regionalne należy uznać za niezbędne minimum praw językowych BOM na poziomie międzynarodowym, regionalnym, państwowym i unijnym?
3. W jakim stopniu status mniejszości narodowych odpowiada statusowi BOM pod względem możliwości używania preferowanych języków w sferze publicznej?
4. Jakie instrumenty prawne zostały zaprojektowane lub powinny zostać wdrożone w celu ochrony tego minimum dla BOM?

Podstawową funkcją praw człowieka jest wszechobecna ochrona podstawowych praw wszystkich ludzi. Jednak brak standardu ochrony praw językowych jednostki przyczynia się do nieposzanowania odrębności kulturowej i językowej BOM w stosowanych wobec nich procedurach. W konsekwencji procesy integracyjne częstokroć prowadzą do nierównego traktowania BOM. Państwa europejskie nie stosują jednego, wspólnego standardu dla gwarancji praw językowych. Bardzo często polityka imigracyjna zamiast stopniowej i harmonijnej integracji BOM, oparta jest o założenie pełnej asymilacji BOM z krajem przyjmującym. Jest to podejście dyskryminujące BOM. W ten sposób nie uwzględnia się potrzeb komunikacyjnych i kulturowych BOM. Np. w systemach oświaty takich państw jak Polska bądź Łotwa warunkiem promocji dziecka do kolejnej klasy jest obowiązkowe uzyskanie oceny pozytywnej z języka państwowego; przepisy te w ogóle nie uwzględniają braku dotychczasowego doświadczenia w wybranym języku. Egzaminy z języka państwowego wg zasad, które nie uwzględniają dotychczasowego doświadczenia językowego, są obowiązkowe w ramach większości państwowych systemów oceny jakości kształcenia, co może stanowić poważny problem dla dzieci BOM. Wymóg znajomości języka państwowego może być też czynnikiem dyskryminującym podczas zatrudniania lub w postępowaniu administracyjnym. To wszystko sprawia, że wyznaczenie minimum praw językowych na poziomie ponadnarodowym, jest warunkiem koniecznym dla udzielenia adekwatnej do potrzeb komunikacyjnych i kulturowych BOM ochrony ich praw językowych. Projekt badawczy zakłada wyznaczenie standardu ochrony praw językowych dla beneficjentów ochrony międzynarodowej w Europie oraz sformułowanie nowego podejścia prawnego do problematyki harmonizacji integracji BOM ze społeczeństwem kraju przyjmującego. Punktem odniesienia dla rozważań staną się obowiązujące regulacje prawne odnoszące się do praw językowych poziomu uniwersalnego systemu praw człowieka (ONZ), ponadnarodowe regulacje wielostronne, w tym prawo UE i Rady Europy, a także orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Komitetu Praw Człowieka oraz Trybunału Sprawiedliwości. Zakresem badań komparatystycznych regulacji prawnych obowiązujących w Europie i w prawie unijnym, staną się prawodawstwo federalne i krajowa polityka migracyjna USA. Rozwiązania przyjęte w tym kraju zarówno w sferze rozwiązań prawnych, jak i prowadzonej polityki wobec imigrantów, potraktowane zostało jako wzorcowe ze względu na wieloletnie doświadczenie procesów integracyjnych oraz stosowanie praktyk antydyskryminacyjnych oraz stosowane w tym kraju różne możliwe warianty rozwiązań w krajowej polityce regulacyjnej praw językowych. W efekcie ustalona zostanie zarówno skuteczność obecnego systemu ochrony praw językowych BOM, jak i aktualne potrzeby tej grupy społecznej w odniesieniu do gwarancji językowych, by móc sformułować ewentualne przyszłe rozwiązania prawne (tj. wnioski de lege ferenda). Planowanym rezultatem projektu będzie stworzenie modelu ochrony praw językowych niezbędnego (minimalnego) do używania języka w sferze publicznej, a ponadto określenie wskaźników pozwalających na przejrzystą ocenę stopnia ochrony celem wykazania spełnienia wymaganego standardu gwarancji językowych. W ten sposób projekt badawczy też włącza się z perspektywy PJ w toczoną na polu międzynarodowym, niezwykle ważką dyskusję o prawach migrantów.